

dr hab. Paweł Zagańczyk

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora

Pani mgr Małgorzacie Klajn-Bućko

w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne

Zleceniodawca opinii:

Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie (pismo z dnia 1 października 2025r.).

Temat pracy:

Wykonawca wobec formy mobilnej – problemy i strategie wykonawcze na przykładzie realizacji wybranych kompozycji mobilnych na klawesyn Earle'a Browna i Romana Haubenstocka-Ramatiego.

Praca została przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Aliny Ratkowskiej.

Wprowadzenie:

Autorka pracy zgłębia swoje zainteresowania w kierunku muzyki nowej, w której klawesyn jest niezwykle ciekawym instrumentem. Świadczą o tym różne kompozycje współczesnych twórców. Ukazuje jak instrument idiomatycznie barokowy odrywa się od pałacowych przestrzeni i mknie w stronę nowoczesności. Choć opis dzieła nie zawiera takich informacji, to warto nadmienić, że znaczącą rolę w historii współczesnego klawesynu odegrały Polki. Wśród nich wymienić należy Elżbietę Chojnacką, która przez wiele lat prowadziła klasę klawesynu współczesnego w Mozarteum w Salzburgu a także działającą w Holandii i Polsce Goškę Isphording. Niezwykle cieszy fakt, że do grona artystek

dołącza Małgorzata Klajn-Bućko jak również, że polscy klawesyniści nie ustają w wykonawstwie muzyki nowej a zainteresowanie tą materią stale rośnie.

Opis dzieła artystycznego:

Opis dzieła artystycznego obejmuje łącznie 77 stron maszynopisu. Układ pracy jest przemyślany i w logiczny sposób prezentuje kolejne treści. Zastosowane są prawidłowe proporcje pomiędzy tekstem autorskim, miejscami cytowanymi, tabelami, diagramami i rysunkami. Praca zawiera trzy rozdziały (podzielone na podrozdziały i paragrafy), podsumowanie, bibliografię oraz informację o płycie DVD z zarejestrowanymi kompozycjami.

Terminologia użyta w pracy jest poprawna, autorka wykazała się umiejętnością prowadzenia rozważań teoretycznych, dostosowując je do problematyki pracy. Na podkreślenie zasługuje dobór właściwych narzędzi badawczych i analitycznych do realizacji celu pracy oraz umiejętność posługiwania się nimi (właściwy dobór literatury, prześledzenie niepublikowanych dotąd materiałów archiwalnych, przechowywanych w Paul Sacher Stiftung w Bazylei czy analiza partytur i dokumentów).

We wstępie pracy autorka informuje o motywach, które skłoniły ją do podjęcia tego tematu. Są nimi m.in. brak obszernej bibliografii dotyczącej formy mobilnej w kontekście literatury klawesynowej oraz dość małe zainteresowanie takimi kompozycjami przez wykonawców – klawesynistów. Do omówienia wybrane zostały trzy kompozycje powstałe w drugiej połowie XX wieku. Są nimi: *Nine Rarebits* na jeden lub dla klawesyn z 1965 roku Earle'a Browna, *Catch I* na jeden lub dwa klawesyny z 1968 roku, *Chordophonie I* na klawesyn solo z 1976 roku autorstwa Romana Haubenstocka-Ramatiego. Utwory te nie są często wykonywane, choć nazwiska wspomnianych kompozytorów są dość docenione z uwagi na liczne kompozycje i obecność w świecie szeroko rozumianej muzyki współczesnej.

Dyskurs autorki ujęty jest we wspomnianych trzech rozdziałach. Są nimi:

- Mobil – definicja terminu;
- Okoliczności powstania i charakterystyka kompozycji mobilnych na klawesyn Earle'a Browna i Roamana Haubenstocka-Ramatiego;
- Klawesynowe formy mobilne: proces realizacji i strategie wykonawcze.

Autorka wykazała się sumiennością i pieczołowitością w weryfikacji dostępnych informacji w literaturze (w tym z zakresu prześledzenia kolekcji awangardowych utworów klawesynowych Antoinette Vischer). W prawidłowy sposób dokonała interpretacji wyników badań oraz wykazała się doskonałym warsztatem formułowania własnych wniosków i opinii na wybrany temat. Na szczególne wyróżnienie zasługuje rozdział empiryczny, który poświęcony jest procesowi realizacji i strategii wykonawczych a więc zagadnieniom *stricte* praktycznym. Może on stanowić drogowskaz dla kolejnych zainteresowanych wykonawców a także jest ugruntowaniem spojrzeniem artystki na proces interpretacji.

W zakończeniu pracy autorka podsumowuje analizy i przeprowadzone realizacje dochodząc do wniosku, że aby precyzyjnie podejść do wykonania formy mobilnej należałoby oprzeć ją na trzech filarach:

- Idiomatyczne środki właściwe instrumentowi (dobór rejestrów, artykulacji, technik gry na klawiaturze i strunach);
- Strategie wykonawcze i realizacyjne (planowanie kolejności sekcji, wariantowanie cykli, zarządzanie gęstością faktury i barwą);
- Kontrola parametrów czasowych.

Analiza całości przedłożonej do oceny pracy pozwala na stwierdzenie, iż stanowi ona interesujące kompendium wiedzy dla artystów-wykonawców, odkrywając ciekawe archiwalne materiały. Wszystko to sprawia, że lektura tekstu jest inspirująca i pobudza do rozszerzonej dyskusji. Mogę stwierdzić, że autorka wykazała się wszechstronną wiedzą teoretyczną podpartą aspektem praktycznym w zakresie podjętej problematyki oraz omówionych w pracy źródeł

i umiejętnością ich zastosowania. Praca przygotowana jest bardzo starannie, z uwzględnieniem wszelkich zasad i procedur edytorskich. Autorka posługuje się poprawnym od strony stylistycznej, gramatycznej i komunikatywnej językiem.

Dzieło artystyczne:

Na dzieło artystyczne składają się:

Earle Brown

1. <i>Nine Rarebits</i> (1965) – wersja na I na klawesyn solo	6:03
2. <i>Nine Rarebits</i> – wersja II na klawesyn solo i taśmę	6:97

Roman Haubenstock-Ramati

1. <i>Catch I</i> (1968) na klawesyn solo i live electronics	13:09
2. <i>Chordophonie I</i> (1976)	15:07

Za realizację nagrań oraz montaż odpowiedzialny był **Aleksander Sobecki**. Nagrania zrealizowano w sierpniu 2025 roku w Jeleniej Górze na dwumanualowej kopii francuskiego klawesynu w stroju 440 Hz. Na zawartej płycie DVD autorka opatrzyła wszystkie nagrania wizualizacją partytury, tak aby odbiorca mógł obserwować przebieg materiału muzycznego. Jakość nagrań jest bardzo zadowalająca. Ujęcie klawesynu szerokie i oddające w pełni barwę i kolorystykę poszczególnych rejestrów. Słuchałem kompozycji zarówno na głośnikach jak również na słuchawkach, oddających ciekawe niuanse dźwiękowe. W tym miejscu składam wyrazy uznania dla realizatora nagrań pana Aleksandra Sobeckiego, gratulując również autorce udanego procesu post produkcji.

Earle Brown – *Nine Rabits* wersja I i II

Kompozycja powstała dla Antoinette Vischer, która grała na instrumencie pedałowym. Takie instrumenty w Polsce są rzadko dostępne. Nagranie zostało zrealizowane przez doktorantkę na kopii historycznego instrumentu. Uważam ten zabieg za bardzo szczęśliwy, niepozostawiający żadnych komentarzy.

Po burzliwym wstępie następuje środkowa część: quasi-recytatyw. Kolorystyka wynikająca z zastosowaniu rejestru lutniowego ukazuje tę część kompozycji jako bardzo wysublimowaną. Czas pomiędzy poszczególnymi strukturami zapisanymi w partyturze jest wychwycony przez artystkę z dużym wyczuciem. Gęsta faktura, zróżnicowania agogiczne i dynamiczne są podane tu świeżo i z dużym znawstwem. W wersji drugiej autorka nakłada wcześniej nagrałą wersję, pełniącą jakoby wersję taśmy (drugiego klawesynu). Wrażenia dźwiękowe są jeszcze bardziej przejmujące a realizacja dźwiękowa perfekcyjnie oddaje charakter tego zestawienia.

Roman Haubenstock-Ramati – *Catch I* (1968)

Kompozycja ta przypadła mi bardzo do gustu w zestawieniu przygotowanym przez autorkę. Przypomina mi bowiem bliski dla mnie utwór stworzony przez krakowską kompozytorkę Magdalenę Długosz zatytułowany *Mictlan II*.

W podrozdziale 3.2 autorka tak pisze o *Catch I*: „Zależało mi na maksymalnej precyzji wykonania – każda figura została przeanalizowana i przygotowana w sposób świadomy aby uniknąć przypadkowości czy improwizacji...”. Szczególne wrażenie zrobiło na mnie połączenie brzemienia klawesynu z zabiegami live electronics. Materiał elektroniczny brzmi bardzo frapująco i stanowi punkt wyjścia do odczytania graficznego zapisu kompozycji. Cieszy mnie fakt tak szczegółowego odczytania tekstu przez autorkę. Myślę jednak, że jest w nim wiele zabiegów improwizacyjnych, ukazujących szeroki potencjał i wyobraźnię artystki.

Roman Haubenstock-Ramati – *Chordophonie I*

Kompozycja nie została nigdy zarejestrowana. Autorka nadmienia jedynie o istnieniu jednego z nagrań rosyjskiej klawesynistki Elizavety Trukhanovej z 2020 roku. Interpretacja autorki jest emocjonująca i pełna świadomych zabiegów. Klawesyn brzmi zjawiskowo, szczególnie we fragmentach przeznaczonych do

wykonania na strunach instrumentu. Są to momenty w okolicach trwania (ca. 3:00, 4:40, 6:00, 8:20, 9:50 i inne). Stanowią one jakoby punkty odniesienia do dalszych peregrynacji.

Potraktowanie czasu trwania poszczególnych boksów utworu poprzez zmierzenie wielkości pól graficznych, pokazuje pieczołowitość i zaangażowanie autorki w proces kształtowania i interpretacji dzieła. Nieco mniej pozytywnie oceniam rozpoczynające się w nagraniu od ca. 7:55 pochody akordowe. Być może to zamierzony i świadomy pomysł stanowiący jakiś rodzaj kontrastu do prezentowanego, dotychczas materiału. Za znakomity uważam moment i sposób użycia elektroniki o którym pisał Haubenstock-Ramati. Zależało mu bowiem na bezpośrednim przechwyceniu dźwięku ze strun klawesynu. Zabieg ten jest niezwykle ciekawie ujęty. Połączenie akustycznego instrumentu z działaniami szeroko pojętej elektroniki jest bezbłędne.

Konkluzja:

Przedstawioną do oceny rozprawę doktorską mgr Małgorzaty Klajn-Bućko pt. „Wykonawca wobec formy mobilnej – problemy i strategie wykonawcze na przykładzie realizacji wybranych kompozycji mobilnych na klawesyn Earle’a Browna i Romana Haubenstocka-Ramatiego” oceniam pozytywnie.

Zarówno samo dzieło, zarejestrowane na nośniku DVD jak i jego opis stanowią nowatorski i twórczy wkład w reprezentowaną przez kandydatkę dziedzinę artystyczną. Nagrany na płycie materiał przyniósł w moim przekonaniu wymienione rezultaty wykonawcze. Autorka prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną, wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i artystycznej, a jej praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Niewątpliwym atutem pracy doktorskiej, jest jej oparcie o niepublikowanych materiałach archiwalnych, przechowywanych w Paul Sacher Stiftung w Bazylei. Życzyłbym autorce aby zarejestrowane na płycie nagrania zostały opublikowane w wydawnictwie i były w przyszłości szeroko dostępne.

Z dużą satysfakcją stwierdzam, że praca doktorska mgr Małgorzaty Klajn-Bućko, spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).

Gdańsk, 02.11. 2025 r.

/ dr hab. Paweł Zagańczyk /